

Gdy 5 lutego 2020 roku, Marszałek Sejmu wyznaczyła datę wyborów prezydenckich na 10 maja 2020 roku, reguły wyborcze były jasno określone. Ogłoszenie przez Światową Organizację Zdrowia stanu pandemii, a w konsekwencji wprowadzenie 15 marca 2020 roku przez rząd RP stanu zagrożenia epidemicznego sprawiło, iż dziś - na kilka dni przed planowanymi wyborami - nie tylko nie znamy zasad, na jakich wybory mają się odbywać, ale nie wiemy też, czy w tym terminie w ogóle zostaną przeprowadzone.

Obowiązkiem Inicjatywy Edukacji Obywatelskiej jest jednak przedstawienie wyborcom pełni dostępnej, obiektywnej informacji o zbliżających się wyborach. Chcemy to uczynić bez podtekstów politycznych, czy też ocen dotyczących konstytucyjnych uwarunkowań procesu wyborczego.

Niniejsze opracowanie zawiera szczegółowe informacje dotyczące procedur wyborczych, które określają właściwy, z punktu widzenia obowiązujących przepisów, sposób postępowania osób i instytucji uczestniczących w realizacji wyborów prezydenckich 2020 roku. Te osoby i instytucje, to z jednej strony wyborcy – w kraju i zagranicą, z drugiej zaś - członkowie i członkinie komisji wyborczych, mężowie zaufania i obserwatorzy społeczni, administracja samorządowa, urzędy konsularne i Poczta Polska.

Zamierzeniem „słowniczka wyborczego” nie jest wywieranie jakiegokolwiek wpływu na decyzje obywateli w kwestii udziału w wyborach. Autorzy „słowniczka” nie wypowiadają się też na temat zgodności przyjętych ostatnio ustaw z Konstytucją RP. Wyłącznym celem tej publikacji - przy założeniu, że wybory w proponowanym kształcie dojdą do skutku - jest dostarczenie wszystkim ich uczestnikom wiarygodnych wskazań, które ułatwić mogą uczestnictwo w wyborach w sposób zgodny z przyjętymi procedurami formalnymi.

Wybory korespondencyjne - podstawa prawna

Jeżeli uchwalona przez Sejm w dniu 6 kwietnia 2020 roku ustawa „o szczególnych zasadach przeprowadzania wyborów powszechnych na Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej zarządzonych w 2020 r.” zostanie ostatecznie przyjęta, podpisana przez Prezydenta i ogłoszona w „Dzienniku Ustaw” (najprawdopodobniej nie wcześniej niż 7 maja 2020 r.), czekające nas wybory odbywać się będą wyłącznie w drodze korespondencyjnej.

Termin wyborów - określony pierwotnie na 10 maja 2020 roku - może jednak ulec zmianie. Artykuł 20 ust. 2 wspomnianej ustawy umożliwia bowiem Marszałkowi Sejmu zarządzenie wyborów w innym dniu wolnym od pracy, nie później jednak niż 23 maja 2020 roku.

Licząca 21 artykułów ustawa zawiera 9 upoważnień do wydania rozporządzeń regulujących istotne elementy procesu głosowania i ustalania jego wyników. Osiem z dziewięciu rozporządzeń ma prawo wydać minister do spraw aktywów państwowych, natomiast jedno rozporządzenie wydać może Minister Zdrowia w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Co ważne, rozporządzenia mogą być wydane dopiero po opublikowaniu ustawy w „Dzienniku Ustaw”. Oznacza to, że proces wyborczy opisać będzie można w sposób szczegółowy dopiero po ogłoszeniu kompletu aktów wykonawczych.

Kto będzie mógł głosować?

Swój głos w wyborach będzie mógł oddać każdy obywatel RP, który najpóźniej w dniu głosowania ukończy 18 lat, oraz:

- zameldowany jest na pobyt stały,
- wpisany został na swój wniosek do rejestru wyborców w miejscu zamieszkania (a nie zameldowana),
- wpisany jest do spisu wyborców w miejscu zamieszkania lub przebywania.

Pośrednikiem, którego zadaniem będzie dostarczenie zamieszkałemu w kraju wyborcy pakietu wyborczego oraz odbiór kopert zwrotnych ze specjalnych skrzynek nadawczych będzie Poczta Polska S.A. Zgodnie z zapisami ustawy, Poczta Polska uzyska dostęp do spisu wyborców w dniu wejścia ustawy w życie, czyli w dniu następującym po jej ogłoszeniu w „Dzienniku Ustaw” (a zatem, nie wcześniej niż 7 maja 2020 roku).

W jaki sposób przebiegać będzie głosowanie?

Każdy z uprawnionych do udziału w głosowaniu wyborców otrzyma tzw. „pakiet wyborczy”.

W „pakiecie wyborczym” znajdować się będą:

- instrukcja głosowania korespondencyjnego
- karta do głosowania
- koperta na kartę do głosowania
- oświadczenie o osobistym i tajnym oddaniu głosu na karcie wyborczej
- koperta zwrotna

„Pakiet wyborczy” zostanie dostarczony do skrzynki pocztowej w miejscu zamieszkania wyborcy (określonego na podstawie spisu wyborców) lub też na adres, który wyborca wskaże w chwili dopisywania się do spisu wyborców.

Ustawa nie przewiduje wyłączenia przepisu Kodeksu wyborczego, zgodnie z którym doręczenie pakietu wyborczego następuje do rąk własnych wyborcy, po okazaniu dokumentu potwierdzającego tożsamość i pisemnym pokwitowaniu odbioru.

W rezultacie nie mamy jasności, czy samo włożenie pakietu wyborczego do skrzynki pocztowej bez potwierdzenia tożsamości wyborcy i pokwitowania odbioru może być uznane za „prawnie skuteczne”.

W przypadku głosowania w „II turze” wyborca otrzyma pakiet wyborczy na ten sam adres, na który otrzymał pakiet w pierwszym głosowaniu.

Ponieważ wybory odbywać się będą wyłącznie w drodze korespondencyjnej, wyborca nie musi wcześniej zgłaszać zamiaru głosowania korespondencyjnego.

Osoby przebywające w zakładach leczniczych, domach pomocy społecznej, zakładach karnych bądź aresztach śledczych otrzymają pakiety wyborcze w miejscach, w których

przebywać będą w dniu głosowania.

W jaki sposób oddać ważny głos?

Jeśli chcemy, by oddany przez nas głos był ważny, powinniśmy:

- postawić znak „x” na karcie do głosowania w kratce przy nazwisku wybranego kandydata
- kartę do głosowania włożyć do koperty oznaczonej słowami „koperta na kartę do głosowania” oraz zakleić
- podpisać oświadczenie o osobistym i tajnym oddaniu głosu, podając w odpowiednich rubrykach swoje imię, nazwisko oraz numer PESEL
- oświadczenie o osobistym i tajnym oddaniu głosu oraz zaklejoną kopertę z kartą do głosowania włożyć do koperty zwrotnej i zakleić.

Tak przygotowaną kopertę należy osobiście lub za pośrednictwem drugiej osoby umieścić w specjalnie do tego celu przygotowanej (i odpowiednio oznaczonej) skrzynce nadawczej operatora pocztowego na terenie gminy/dzielnicy.

Zarówno pakiety wyborcze, jak i koperty zwrotne nie będą przesyłkami rejestrowanymi.

Oznacza to, że nie będzie żadnego formalnego dowodu umieszczenia koperty zwrotnej w skrzynce.

Koperty zwrotne można umieszczać w skrzynkach jedynie w dniu głosowania, w godzinach pomiędzy 6.00 a 20.00, wyłącznie na terenie gminy/dzielnicy w obwodzie, w którym wyborca wpisany jest do spisu wyborców.

Na kopertach nie należy niczego dopisywać, ani naklejać znaczków.

Co stanie się z naszą kopertą z kartą do głosowania i oświadczeniem?

Od chwili rozpoczęcia wyborów, aż do godziny 23.00, koperty zwrotne będą sukcesywnie wyjmowane ze skrzynek przez operatora pocztowego i dostarczane do gminnych obwodowych komisji wyborczych.

Komisja wyjmie z kopert zwrotnych oświadczenie o osobistym i tajnym oddaniu głosu, sprawdzi, czy oświadczenie jest prawidłowo wypełnione i podpisane, a następnie - nie otwierając - wrzuci kopertę z kartą do głosowania do urny wyborczej.

Po otrzymaniu i otwarciu wszystkich kopert zwrotnych komisja wyjmie z urny koperty na kartę do głosowania i przystąpi do liczenia głosów.

Osoby nigdzie niezamieszkałe, osoby przebywające pod innym adresem niż adres zameldowania lub też osoby, które w dniu wyborów będą przebywać poza swoim miejscem zamieszkania, mogą dopisać się do spisu wyborców w terminie zależnym od dnia wejścia w życie ustawy wprowadzającej wybory korespondencyjne. Wniosek o dopisanie do spisu wyborców należy złożyć we właściwym urzędzie gminy (a więc w miejscu, w którym wyborca będzie przebywał w dniu wyborów) nie później niż 8 – 9 maja 2020 r. (przy założeniu, że wybory odbędą się 10-go maja). Osoba, która w tym terminie nie dopisze się do spisu wyborców, nie będzie mogła wziąć udziału w głosowaniu.

Ustawa „o szczególnych zasadach przeprowadzania wyborów powszechnych na Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej zarządzonych w 2020 r.” nie przewiduje wydawania zaświadczeń o prawie do głosowania ani też głosowania przez pełnomocnika.

Głosowanie za granicą

Wyborcy przebywający za granicą, a deklarujący udział w wyborach, muszą zgłosić zamiar głosowania korespondencyjnego do właściwego konsula w terminie do 14 dnia przed głosowaniem. Zgłoszenia dokonać można ustnie, pisemnie, telefaksem lub w formie elektronicznej (e-mail).

W zgłoszeniu należy podać swoje nazwisko i imię (imiona), imię ojca, datę urodzenia, numer ewidencyjny PESEL, oraz numer ważnego polskiego paszportu wraz ze wskazaniem miejsca i daty jego wydania. Ponadto, wyborca powinien wskazać adres, na

który ma być wysłany pakiet wyborczy. W przypadku obywatela polskiego czasowo przebywających za granicą, należy dodatkowo podać miejsce, w którym figuruje on w spisie wyborców. To, czy wyborca uzyska w odpowiednim czasie pakiet wyborczy, w dużym stopniu zależy od sposobu, w jaki w czasie epidemii COVID-19, działają odpowiedni zagraniczni operatorzy pocztowi.

Wyborca głosujący korespondencyjnie za granicą otrzyma taki sam pakiet, jak wyborca w Polsce. Po wypełnieniu karty do głosowania wkłada ją do koperty na kartę do głosowania, kopertę tę zakleja, a następnie wkłada do koperty zwrotnej łącznie z podpisanym oświadczeniem o osobistym i tajnym oddaniu głosu. Zaklejoną kopertę przesyła do właściwego konsula na własny koszt.

Konsul przekaze właściwej obwodowej komisji wyborczej jedynie te koperty zwrotne, które otrzyma do czasu zakończenia głosowania. To zatem, czy głos będzie mógł być uznany za złożony, również zależeć będzie od sposobu, w jaki działają zagraniczni operatorzy pocztowi.

Gminne obwodowe komisje wyborcze

Zgodnie z ustawą „o szczególnych zasadach przeprowadzania wyborów powszechnych Prezydenta RP zarządzonych na 2020 r.”, na obszarze każdej gminy utworzone zostaną gminne obwodowe komisje wyborcze, do których przekazywane będą koperty z kartami do głosowania. Wyjątek stanowić będzie Warszawa - obwodowe komisje wyborcze zostaną utworzone w każdej z warszawskich dzielnic.

Gminne obwodowe komisje wyborcze powołuje komisarz wyborczy w terminie nie przekraczającym dwóch dni od dnia wejścia w życie ustawy.

Kandydatów do komisji zgłaszają pełnomocnicy tych komitetów wyborczych, które zarejestrowały kandydata na Prezydenta RP.

W skład gminnej obwodowej komisji wyborczej wchodzi:

- w gminach do 50.000 mieszkańców – od 3 do 9 osób,
- w gminach powyżej 50.000 mieszkańców – 9 osób oraz kolejne 9 osób na każde kolejne 50.000 mieszkańców; maksymalnie komisja może liczyć 45 osób.

W skład komisji, jako jej przewodniczący, wchodzi z urzędu osoba wskazana przez

komisarza wyborczego.

Siedzibę gminnej obwodowej komisji wyborczej wskazuje wójt, burmistrz lub prezydent miasta. Jeśli nie wskaże odpowiedniego lokalu, siedzibę komisji wyznaczy wojewoda. W związku ze zwalczaniem wirusa COVID-19 organ wskazujący siedzibę komisji ma obowiązek wyposażyć członków komisji w środki ochrony osobistej.

Mężowie zaufania i obserwatorzy społeczni

Ustawa „o szczególnych zasadach przeprowadzania wyborów powszechnych Prezydenta RP zarządzonych na 2020 r.” nie odnosi się do mężów zaufania i obserwatorów społecznych. W ich przypadku zastosowanie mają przepisy Kodeksu wyborczego.

Jaką rolę mogą zatem pełnić mężowie zaufania i obserwatorzy społeczni w przypadku wyborów przeprowadzanych wyłącznie drogą korespondencyjną?

Pełnomocnik wyborczy każdego komitetu wyborczego lub też osoba przez niego upoważniona mają prawo wyznaczyć po jednym mężu zaufania do każdej gminnej obwodowej komisji wyborczej.

Z kolei każde, zarejestrowane w Polsce stowarzyszenie lub fundacja, które w swoich celach statutowych zapisały troskę o demokrację, prawa obywatelskie i rozwój społeczeństwa obywatelskiego mają prawo wyznaczyć do gminnych komisji wyborczej po jednym obserwatorze społecznym.

Mężowie zaufania oraz obserwatorzy społeczni wyznaczeni mogą być najpóźniej w dniu wyborów poprzez wydanie przez pełnomocnika wyborczego lub daną organizację zaświadczenia, którego wzór określa uchwała PKW.

Mężem zaufania lub obserwatorem społecznym może być osoba, która ma czynne prawo wyborcze w wyborach do Sejmu, czyli ma skończone 18 lat, nie jest ubezwłasnowolniona ani pozbawiona praw publicznych prawomocnym orzeczeniem sądu.

Mąż zaufania lub obserwator społeczny mają prawo:

- przebywać w lokalu gminnej komisji wyborczej, do której dostarczane będą koperty z kartami do głosowania,

- być obecnym przy liczeniu głosów i sporządzaniu protokołu,
- nagrywać i fotografować czynności gminnej obwodowej komisji wyborczej w trakcie dostarczania kopert z głosami oraz nagrania te rozpowszechniać,
- otrzymać kopię protokołu obwodowej komisji wyborczej z wynikami głosowania.

Mąż zaufania ma także prawo być obecnym przy przewożeniu i przekazywaniu protokołu do komisji wyższego szczebla. Może też wносить do protokołu swoje uwagi. Tych dwóch uprawnień nie mają jednak obserwatorzy społeczni!

Autorzy opracowania: Prof. Hubert Izdebski, Beata Tokaj